

SPOREN³⁶ VAN HERINNERING

PEDAGOGIE EN GESCHIEDENISOVERDRACHT

EEN DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE VAN
VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS

NR 36 | APRIL - MEI - JUNI 2020

ACTUALITEIT
INTERVIEW MET JEAN-PIERRE GOOSSENS,
VOORZITTER VAN HET 8 MEI KOMITEE
PAG. 2

WIST JE DAT...
... ER DUITSE CONCENTRATIEKAMPEN WERDEN
HERGEBRUIKT ALS KRIJGSGEVANGENENKAMPEN?
PAG. 4

AUSCHWITZ
27 JANUARI – 8 MEI 1945
DE BEVRIJDING VAN AUSCHWITZ EN DE GEBEURTENISSEN
TOT HET EINDE VAN DE TWEDE WERELDOORLOG IN EUROPA
PAG. 7

CHRONOLOGIE
DE BEVRIJDING VAN DE LANDEN IN EUROPA
PAG. 10

UITGEDIPT
NIEUWE DEMOGRAFISCHE LIJNEN IN EUROPA
PAG. 12

NO COMMENT
GEEF JOUW EIGEN MENING
PAG. 17

KLASREFLECTIE
DE CONFERENTIE VAN POTSDAM,
WAT MET HET BEVRIJDE DUITSLAND?
PAG. 18

VRAAGSTUK
NIEUWE GEOGRAFISCHE LIJNEN IN EUROPA
PAG. 20
+ PEDAGOGISCHE FICHE PAG. 23

VARIA
PAG. 24

Verantwoordelijke uitgever
Henri Goldberg
vzw Auschwitz in Gedachtenis
Wolstraat 17/Bus 50 - 1000 Brussel

Afgiftekantoor BRUSSEL X
Erkenningsnummer P602292

75 JAAR BEVRIJDING VAN EUROPA

UITGELEZEN? LEG MIJ IN DE LERARENKAMER...

‘Herdenken is niet alleen het verleden herdenken maar ook de toekomst behoeden.’

Interview met Jean-Pierre Goossens

In 1985 treedt Jean-Pierre Goossens toe tot het 8 Mei Komitee van Gent, opgericht in het begin van de jaren 1980. Nu is hij er de voorzitter van.

Bij de oprichting leven nog vele kampoverlevenden die getuigen in scholen. Na deze periode – door het overlijden van overlevenden – gaat het 8 Mei Komitee een brug slaan met verschillende vaderlandslievende verenigingen met het doel deze te groeperen. Vandaag zijn het geëngageerde jongeren die deze taak op zich nemen. Het Vredeshuis, opgericht in 1995 uit het 8 Mei Komitee, onderhoudt contact met scholen om de jeugd te sensibiliseren met conferenties en tentoonstellingen. Het accent ligt hierbij op het concentratiekampensysteem en tot wat het fascisme kan leiden.

Meer info:

www.8meikomitee.gent

Hoe is het 8 Mei Komitee ontstaan?

In 1974 werd er gestart met het *Onafhankelijkheidsfront*. Er werd toen vastgesteld dat er te weinig gedaan werd rond de herdenking van de bevrijding van de kampen. Er werd veel aandacht besteed aan de Eerste Wereldoorlog, waar op zich niets mis mee is. Je moet weten dat op 7 mei 1945 werd vastgelegd dat 8 mei een vrije dag zou worden om het einde van de Tweede Wereldoorlog te herdenken, overeenkomstig 11 november, de herdenking van het einde van de Eerste Wereldoorlog. 8 mei is lange tijd een officiële verlofdag geweest. In 1974 was er sprake van om die dag af te schaffen.

Wij vonden dat hierop gereageerd moest worden. Meerdere verenigingen, waaronder studentenverenigingen, gingen zich gaan verenigen met als doel de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog, waar – volgens ons – te weinig over gesproken werd, te blijven herdenken en de toekomst te behoeden.

Dit *onafhankelijkheidsfront* is begin jaren 1980 overgegaan in het *8 Mei Komitee*, met als slogan: ‘Herdenken is niet alleen het verleden herdenken, maar ook de toekomst ervan behoeden.’

© Stichting Auschwitz

Waarom is 8 mei in 2020 zo belangrijk?

Wij streven ernaar ‘8 mei’ meer in de kijker te zetten. Deze dag dient in het algemeen meer bekendheid te krijgen, met als onderliggende boodschap mensen te laten nadenken tegen het opkomende rechtse gedachtegoed in.

Uiteraard staat 2020 in het teken van de belangrijke 75ste herdenking van de bevrijding van de kampen en dit moet dan in de aandacht gebracht worden aangezien het dan wat gevoeliger ligt. Wij spitsen ons toe op herdenking waarbij kinderen aanwezig zijn. Maar ook de ouders en andere volwassenen worden hierop uitgenodigd. Het *8 Mei Komitee* is heel actief tijdens dergelijke herdenkingen aangezien wij dan in direct contact kunnen treden met die mensen die we anders niet zo makkelijk raken.

8 mei 2020 staat in het teken van het kijken naar de toekomst op een voor de jongeren boeiende en interessante manier van gelijktijdig beleven en herdenken.

Hoe brengen jullie jullie boodschap over op jongeren?

De laatste tien jaren zijn wij veel meer scholen uit het Gentse gaan betrekken in onze werking om

aandacht te schenken aan de herdenking van 8 mei.

Wij focussen voornamelijk op kinderen uit de eerste twee graden van het secundair onderwijs door hen in te lichten over wat er gebeurd is en dit te gaan projecteren op het heden, zonder hen hierbij met de vinger te wijzen. Wij zeggen hen niet wat al dan niet moet, maar wij zetten de kinderen ertoe aan zelf na te denken over de zaken.

Vanaf september, bij de aanvang van een nieuw schooljaar, gaan wij naar scholen om ons project voor te stellen. Kinderen moeten via verschillende werkvormen zelf nadenken en zich hierover uiten, zoals via het schrijven van gedichten, tekeningen maken, tekstjes neerpennen of zelfs gebruik maken van muziek. De leerling moet hetgeen hij zich voorstelt ook kun-

nen meedelen zodat zij allen samen ertoe komen dat zij niet alles zomaar moeten geloven wat ze horen.

Onderwerpen die wij al aangesneden hebben, zijn: pesten op school, oorlogen, aanslagen en dergelijke meer.

Wat doen jullie specifiek naar een breder publiek toe?

De geïnteresseerde of benieuwde personen komen allereerst met ons in contact via herdenkingsmomenten, waarop wij – aan de hand van folders – volwassenen tot nadenken aanzetten. Een bepaalde gedachtegang de vrije loop laten is misschien gevaarlijk, kijk maar naar de hedendaagse kijk op migranten en de vluchtelingenproblematiek. Wij willen hedendaagse problemen linken aan het verleden; ook toen waren

mensen op de vlucht.

Wij moeten welteverstaan met onze tijd mee om mensen in te lichten. We beschikken over een facebookpagina en bieden informatie aan via onze website. Ook zetten wij mensen tot denken aan door meer historisch-culturele projecten, zoals 'Gent in beeld', te promoten. Aldus krijgen wij bekendheid. Met 8 mei 2020 promoten wij de herdenking als volgt: '75 jaar vrede vieren'. Ook zo zet je jongeren en volwassenen tot nadenken aan.

Wat betekent het 8 Mei Komitee voor leerkrachten?

Meestal zenden wij een spreker uit naar een school waar hij, op vraag van de leerkracht, een spreekbeurt op maat van de leerlingen brengt. Wederom zetten wij de jongeren ertoe aan het fascistische denken te bestrijden door hen erop te wijzen hoe dit alles mogelijk is geweest en hoe dit ontstaan is.

Verder werken wij met projectie en film. Zo heeft het Gentse *Vredeshuis*, dat onder het 8 Mei Komitee valt, de film *The Journey of Martin's Journal* gemaakt die bruikbaar is voor leerkrachten tijdens hun lessen. De film traceert de reisweg van een uit Polen gevluchte Jood die in België is aangekomen. Zijn nakomelingen doen de route over en documenteren.

Wij beschikken dus over heel wat middelen om de herdenking zorgvuldig te verwezenlijken. ■

Interview op 28 november 2019
te Brussel door

Johan Puffemans

Pedagogisch coördinator
Zvw Auschwitz in Gedachtenis

© Stichting Auschwitz

... er Duitse concentratiekampen werden hergebruikt als krijgsgevangenenkampen?

De geallieerden gebruikten bestaande structuren, zoals gevangnissen en verlaten concentratiekampen, om er de talloze Duitse krijgsgevangenen in op te sluiten. In sommige gevallen zullen de voormalige kampgedefinieerden verzorgd worden naast de gevangengenomen Duitse soldaten. We nemen de voormalige concentratiekampen Auschwitz, Buchenwald en Sachsenhausen kort onder de loep. In het kader van de geallieerde denazificatiepolitiek heeft de Sovjetbezettingsmacht na de militaire nederlaag van het naziregime tien speciale kampen (waartoe Auschwitz niet behoorde) in de Sovjetbezettingszone opgezet.

Duitse krijgsgevangenen in Auschwitz I tijdens de periode lente – herfst 1945.

© APMA-B, neg. no. 19174.

Tekening genaamd 'Naar het graf'.
Het lijkt op een tekening van een
concentratiekamp uit de naziperiode,
maar het is Buchenwald in 1950.

© Bundesarchiv Berlin, Fritz Göhler, N2518.

Tijdens de lente van 1945 werd er door de Sovjets in Auschwitz I een krijgsgevangenenkamp in het leven geroepen voor Duitse soldaten. Eerst werden hiervoor drie blokken in beslag genomen, maar al snel werd het hele voormalige concentratiekamp hiervoor in gebruik genomen. Deze door de Sovjets genomen maatregelen hinderden de Poolse onderzoekscommissie sterk in haar werk. Ook in Birkenau zag een dergelijk kamp het levenslicht. Het diende in feite als transitkamp voor de te repatriëren Duitse soldaten. In Birkenau werden echter naast Duitse soldaten ook Poolse burgers ondergebracht die in Opper-Silezië en de regio van Opole waren opgepakt. Sommigen van hen mochten dan ook later gewoon naar huis vertrekken. Het kamp van Birkenau, gevestigd in het voormalige BI (vrouwenkamp) en BIIa (quarantainekamp), werd in februari 1946 opgedoekt. Probleematisch voor verder onderzoek van de plekken was dat de Sovjets danig de kampen Auschwitz I en Birkenau hebben aangepast aan de noden van het krijgsgevangenenkamp. Ze braken barakken af en namen ook veel zaken mee naar de USSR als oorlogsbuit.

Speciaalkamp (*Speziallager*) nr. 2 in Buchenwald werd in 1945 op-

gericht als kamp in de Sovjetbezettingszone op het terrein van het voormalige concentratiekamp Buchenwald bij Weimar en werd pas in 1950 ontbonden. Na de bevrijding van KL Buchenwald tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog door het 3^e Amerikaanse leger en de terugtrekking uit Thüringen, gebruikte de militaire regering van de Sovjet-Unie in Duitsland het kamp als 'Speciaalkamp nr. 2' voor politieke gevangenen van het Volkscommissariaat voor Binnenlandse Zaken. Zo beheerde de NKVD (de gevreesde politieke politie van de USSR) vanaf 12 augustus 1945 de plaats. De detentie werd voorafgegaan door verhoren, vaak met behulp van marteling. Als de veiligheidsdiensten van de Sovjet-Unie aanwijzingen vonden die verdacht waren, werden ze vervolgens berecht door Sovjettribunalen, die zware straffen uitdeelden en de veroordeelden naar gevangenis en stuurden of ze naar Siberië deporteerden. Zo

werden de speciale kampen in toenemende mate gebruikt voor de internering van vermeende nationaalsocialisten, medegevangenen en vermeende oorlogsmisdadigers. In overeenstemming met het stalinistische terreurregime tegen andersdenkenden werden tussen 1945 en 1950 ook steeds meer sociaaldemocraten, boeren, 'Junkers' en andere vermeende of feitelijke tegenstanders van het zich ontwikkelende communistische regime in Oost-Duitsland, dat de DDR zou worden, aangehouden. Eind 1945 werden in Buchenwald 3 000 mensen gevangengezet, in januari 1946 kwamen daar nog eens 4 000 gevangenen uit het kamp Landsberg (Warthe) bij en op 3 en 7 april 1947 nog eens 4 015 uit het speciale kamp Jamlitz. Buchenwald was na 1945 geen werk-kamp meer. Afgezien van enkele activiteiten die verband hielden met de interne werking van het kamp - waaronder tijdelijke onderhoudsmaatregelen aan de

De speciale kampen van de NKVD in de Sovjetbezettingszone (latere DDR).

Buchenwaldspoorlijn, die door de gevangenen van het concentratiekamp werd gebouwd en nog steeds door de Sovjets werd geëxploiteerd - was een kenmerk van de kampopsluiting het gebrek aan enige vorm van werkgelegenheid. Dit en het volledige isolement van de buitenwereld en familieleden die niet wisten waar het gearresteerde familielid zich bevond, droegen bij aan de psychologische belasting van de gevangenen. In november 1945 werd een 'isolator' met volledig donkere individuele cellen opgezet.

In totaal werden in het speciale kamp Buchenwald ongeveer 28 000 mensen opgesloten, waaronder ongeveer 1 000 vrouwen en enkele kinderen die in Buchenwald en andere kampen werden geboren. Meer dan 7 000 mensen stierven als gevolg van de onmenselijke kampomstandigheden, met name door volledig inadequate voeding en onbehandelde secundaire ziekten zoals dystrofie, dysenterie, tuberculose en tyfus, en werden in massagraven aan de rand van het kamp begraven.

Speciaalkamp Sachsenhausen (eerst speciaalkamp nr. 7, vanaf 1948 gekend onder de naam speciaalkamp nr. 1) bestond van 1945 tot 1950. Het was deels gelegen op het terrein van het voormalige concentratiekamp Sachsenhausen, net ten noorden van Berlijn. Nadat de laatste van de bevrijde kampgedetineerden het terrein in de zomer van 1945 had verlaten, werd het kamp vanaf augustus 1945 door het militaire bestuur van de Sovjet-Unie als speciaalkamp gebruikt. Dit begon met de overplaatsing van 150 gevangenen uit het Sovjet-speci-

aalkamp nr. 7 Weesow bij Werneuchen. Behalve het crematorium en de vernietigingsinstallaties werden bijna alle kampgebouwen, met name de houten barakken, de kampgevangenis en de dienstgebouwen, weer in gebruik genomen. Eind 1945 was het kamp weer volledig bezet (12 000 personen). In het jaar daarop werden tot 16 000 mensen tijdelijk opgesloten in Sachsenhausen, waarvan ongeveer 2 000 vrouwelijke gevangenen in een apart gedeelte woonden.

Geen enkel uitroeiingscentrum is ooit door de geallieerden bevrijd. In Auschwitz en Majdanek waren de moordinstallaties vernietigd of verborgen in de kampstructuren. In de 'zuivere' uitroeiingscentra was alles met de grond gelijk gemaakt door de terugtrekkende Duitsers. Alleen in moordcentrum Sobibór bleven enkele vooroorlogse gebouwen overeind. De Duitsers werden in juli 1944 uit het gebied van Sobibór verdreven.

© Jörg Möré, Speziallager des NKVD, p. 13.

De enige overgebleven gebouwen waren in die tijd het hoofdkantoor van de bosbouwinspectie en enkele kazernes waar de *Wachmänner* (de kampbewakers en de SS'ers) eerder hadden gewoond. In de jaren 1944-1947 werden de voormalige kampplaatsen en deze gebouwen door de communistische autoriteiten gebruikt als plek voor de Oekraïense bevolking die uit het oostelijke deel van de regio Lublin werden verdreven. De ontheemden, die in Sobibór vaak vele dagen moesten wachten op de aankomst van nieuwe treinen, haalden in deze periode de meeste barakken uit elkaar op zoek naar brandhout. Pas in 1963 zou er in Sobibór een memoriaal komen dat de 250 000 op deze plek vermoorde mensen zou huldigen. ■

Frédéric Crahay
Directeur
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

27 januari - 8 mei 1945

De bevrijding van Auschwitz en de gebeurtenissen tot het einde van de Tweede Wereldoorlog in Europa.

Sinds het najaar van 1944 hadden de SS'ers van KL Auschwitz opdracht gekregen om de uitroeiingen stop te zetten en de moordinstallaties (Krematorium II, III en V in Birkenau) geleidelijk aan te ontmantelen. Krematorium I in Auschwitz I was reeds door de SS'ers zelf eerder omgebouwd tot een schuilplaats in geval van bombardementen en Krematorium IV (ook in Birkenau) was vernietigd door het Sonderkommando tijdens de opstand op 7 oktober 1944. Vanaf 12 januari 1945 realiseerden de Sovjets een doorbraak op het Oostfront, waardoor ze gevaarlijk in de buurt van Auschwitz kwamen; zo'n 70 kilometer scheidde hen toen van het grootste uitroeiingscentrum van het Derde Rijk. Genoeg voor de overheden in Berlijn om de uittocht van de kampgedefineerden te bevelen. Tussen 17 en 21 januari begonnen 56 000 nog valide kampgedefineerden de Dodenmars naar andere plaatsen in het Rijk, terwijl ongeveer 8 000 personen in de kampen van Auschwitz, Birkenau en Monowitz achterbleven omdat ze te ziek en te zwak waren om te stappen. Tijd om deze getuigen het zwijgen op te leggen hadden de SS'ers niet meer, wel stichtten ze nog snel brand in de barakken van de gestolen goederen om de bewijzen te doen verdwijnen.

▲ Josef Blitz, een Jood die in 1942 uit België werd gedeporteerd en die bij de overlevenden was tijdens de bevrijding van Auschwitz.

©Stadtmuseum - Auschwitz-Birkenau, APMA-B neg. no. 25192-36.

In de loop van de 27^e januari 1945 bevrijdden de Sovjets eerst Monowitz, dan Birkenau en tegen het einde van de namiddag Auschwitz. Hierbij vielen 231 doden in de rangen van de geallieerden. In tegenstelling tot wat men zou kunnen denken, werden er op deze dag van bevrijding geen foto's of films gemaakt. Het doel van de Sovjetoverheden was namelijk van zo snel mogelijk in Berlijn te geraken (vóór de Amerikanen en de Britten) en de Russi-

sche filmploegen die normaal gezien de frontlinie nauwgezet volgden, waren op dat moment niet ingezet in Auschwitz. De Sovjets vonden honderden lijken in de straten van de kampen van Auschwitz en Birkenau en de eerste prioriteit was van deze te begraven, om verdere epidemieën te vermijden. Op 2 februari 1945 kwam er een eerste telling van de overlevenden die het multiculturele aspect van Auschwitz aan het licht bracht. Er waren niet alleen mensen uit de meeste Europese

De plechtige begrafenis van de overleden kampgedetineerden op 28 februari 1945.
Still van de bevrijdingsdocumentaire die de Sovjets maakten.

landen, maar ook Joden uit de Verenigde Staten, Turkije en zelfs Iran (toenmalige Perzië) werden levend teruggevonden in het kamp. Het grote merendeel was ernstig ondervoed en een heel aantal bleek niet meer te redden. Ook vonden de bevrijders zo'n 500 kinderen terug (van zowel Joodse, Poolse als Wit-Russische oorsprong), minstens 60 van hen hadden in Auschwitz het levenslicht gezien. De enige reden van hun overleven in zulk een dramatisch milieu waren de pseudo-medische experimenten die door de nazi's op hen werden uitgevoerd. De Sovjets filmde deze kinderen uitvoerig tijdens het maken van een documentaire die op het eerste proces van Neurenberg werd vertoond. Op 28 februari werden de eerste lichamen op een plechtige manier ter aarde besteld, tij-

dens een begrafenis die een einde diende te maken aan de barbarij en een terugkeer naar de menselijkheid inluidde.

Voorts dienden de overlevenden een constante verzorging te krijgen om stilaan weer op krachten te komen. Dit gebeurde door twee teams, het eerste bestond uit de medische component van het Sovjetleger dat Auschwitz bevrijd had en het tweede uit een dertigtal geneesheren en verpleegsters van het Poolse Rode Kruis van Krakau. De overlevenden mochten onder geen beding te veel eten, hoewel het voedsel nu weer voorradig was. Hun verteeringsstelsel, na de maandenlange uithongering, kon het voedsel in grotere hoeveelheden niet meer aan en niet zelden stierven er mensen aan het eten van te veel in een keer. Het gemiddelde li-

chaamsgewicht van de overlevenden lag tussen de 25 en 35 kg. Ook waren de overlevenden beducht voor zowel de artsen als de geneesmiddelen die hen aangeboden werden. Velen onder hen konden namelijk niet geloven dat de nachtmerrie echt voorbij was. Om efficiënter te werk te gaan, beslisten de medische teams om alle zieken van Birkenau en Monowitz te concentreren in zes blokken van Auschwitz I. De zieken werden later verplaatst naar drie andere blokken net buiten het kamp, toen de Sovjets besloten om van Auschwitz een transitkamp te maken voor Duitse krijgsgevangenen (hierover kan u meer lezen in de rubriek Wist je dat op p. 4). Uiteindelijk zouden er tot 1 oktober 1945 zieken verzorgd worden in het voormalige concentratiekamp.

In februari en maart 1945 riepen de Sovjets een militaire onderzoekscommissie in het leven om de nazimisdaden te identificeren en te documenteren. Daarbij kwam een grondig onderzoek van de misdaadplaatsen te pas en een verzameling van bewijsmateriaal. Hier werden de van de Joden gestolen goederen en afgeschoren haren bijgerekend. Voorts volgde de ondervraging van ongeveer 200 overlevenden en de autopsie van tientallen lijken. Ook werden de teruggevonden nazi-archieven (wat de nazi's niet hadden verbrand) opgestuurd naar Moskou. (Van deze

documenten zouden kopieën pas in het begin van de jaren 1990 aan het museum van Auschwitz terugbezorgd worden.)

Op 5 maart 1945 werd een van de 'stille getuigen' gevonden; de geschriften van Zalmen Gradowski werden gevonden nabij *Krematorium II* en *III* te Birkenau. Gradowski was als Poolse Jood lid van het *Sonderkommando*. Hij schreef in het grootste geheim zijn getuigenis op en begroef deze documenten op verschillende plaatsen. Hij verloor het leven tijdens de opstand van de *Sonderkommandos* van 7 oktober 1944.

Een Poolse onderzoekscommissie begon haar activiteiten op 6 april

1945 onder leiding van onderzoeksrechter Jan Sehn. Hun werk zou zeer belangrijk blijken voor de verzameling van informatie aangaande Auschwitz en zijn nevenkampen. De onderzoekscommissie had ook als taak het proces tegen Rudolf Höß, de voormalige kampcommandant van Auschwitz, voor te bereiden. Na zijn proces in Krakau, zou Höß terechtgesteld worden in Auschwitz op 16 april 1947. De militaire onderzoekscommissie van de Sovjets was intussen afgerond en leidde tot een publicatie in de Russische krant de *Pravda* op 7 mei 1945. Hier werden de officiële cijfers meegeedeeld die Auschwitz tot in het be-

gin van de jaren 1990 zou meedragen. De Sovjets stelden het slachtofferaantal op 4 miljoen doden en verzwegen de Joodse oorsprong van de slachtoffers. Pas in 1990, bij de val van het communistische regime in Polen, mochten de exactere cijfers van 1,5 miljoen gedeporteerden en 1,1 miljoen doden officieel meegeedeeld worden door het Staatsmuseum. Ook de specifieke rol van Auschwitz in de judeocide werd dan pas in klare taal verwoord. ■

Frédéric Crahay

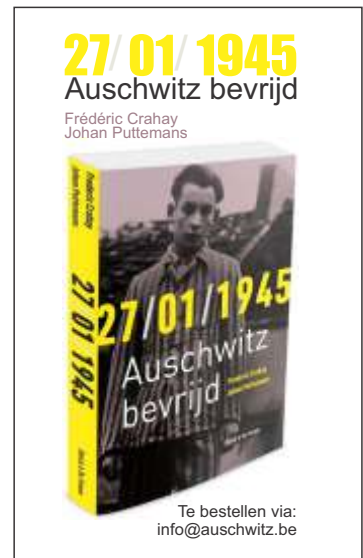
Directeur

Vzw Auschwitz in Gedachtenis

De autopsie van de stoffelijke overschotten van kampgedetineerden door de Sovjetonderzoekscommissie. ▼

© APMA-B, neg. no. 21958-44.

1944

DE BEVRIJDING VAN DE LANDEN IN EUROPA

- 19 augustus** — Einde van operatie *Bagration*, de bevrijding van Wit-Rusland door de Sovjets.
- 10 september** — Luxemburg wordt bevrijd door het Amerikaanse Eerste Leger.
- 11 september** — Bulgarije stopt de alliantie met het Derde Rijk en vecht vanaf dan aan de zijde van de USSR tegen de Duitsers.
- 14 oktober** — Britse troepen trekken Athene binnen.
- 20 oktober** — Het Rode Leger en de Joegoslavische partizanen onder het bevel van Josip Broz Tito bevrijden Belgrado.
- 25 oktober** — Roemenië (bondgenoot van de Asmogendheden) wordt volledig bevrijd door het Rode Leger en Roemeense troepen.
- 17 november** — De Duitsers geven Tirana in Albanië op, dat bevrijd wordt door lokale partizanen.
- 16 december** — De Slag om de Ardennen begint als de Duitse troepen proberen door te breken in de Ardennen. Het belangrijkste doel van Hitlers plan is de herovering van de haven van Antwerpen.

1945

Nota: Estland, Letland, Litouwen, Wit-Rusland en Ukraine werden in 1944 weer in de Sovjetunie ingelijfd, tot de onafhankelijkheid van deze landen in het begin van de jaren 1990. In deze landen spreekt men tot de dag van vandaag van de "Russische bezetting" na de "Duitse bezetting". Polen, Tsjecho-Slowakije, Hongarije, Roemenië en Bulgarije werd een communistisch regime opgelegd door Moskou. Joegoslavië en Albanië werden eveneens communistisch, maar in een koers die onafhankelijk was van de USSR.

- 11 januari** De Sovjettroepen bereiken Warschau, de Poolse hoofdstad die grotendeels in puin ligt.
- 25 januari** De geallieerden winnen officieel de Slag om de Ardennen.
- 13 februari** De Sovjets, geholpen door Roemeense troepen, nemen Boedapest in. De laatste Europese bondgenoot van de As-mogendheden is op zijn knieën.
- 13 april** De nazi's geven zich over aan het Rode Leger in Wenen.
- 4 mei** De Duitse troepen geven zich over aan de Canadezen, België en Nederland zijn definitief bevrijd.
- 5 mei** De Duitse troepen in Denemarken geven zich over.
- 8 mei** Duitsland tekent de overgave zonder voorwaarden, wat het einde van de Tweede Wereldoorlog in Europa betekent. Op dezelfde dag wordt Noorwegen bevrijd.
- 11 mei** De laatste Duitse verzetshaard in Saint-Nazaire wordt uitgeschakeld. Frankrijk is helemaal bevrijd (Parijs werd reeds bevrijd op 25 augustus 1944).

NIEUWE DEMOGRAFISCHE LIJNEN IN EUROPA

De grote volksverhuizingen in 1945 en 1946, gedwongen migraties met verregaande gevolgen.

© Picture alliance / akg images/akg-images.

In juni 1945 was de oorlog in Europa net afgelopen en toch bleef het geweld in Tsjecho-Slowakije, net als in Polen en Joegoslavië, woeden. De jacht op de Volksdeutsche - de 'etnische Duitsers' - begon. Zo waren er op dat moment bijna dertien miljoen Duitsers die buiten de grenzen woonden. Zij werden uit hun huizen verdreven en teruggestuurd naar het voormalige Reich, waar zij als Heimatvertriebene (vluchtelingen) werden opgevangen. Een weinig gekende ramp die de geschiedenis van Europa diepgaand heeft beïnvloed.

Op 12 januari 1945 begon het Rode Leger zijn winteroffensief, dat resulteerde in de bezetting van Duitsland en het verlies van de oostelijke gebieden. Oost-Pruisen was de eerste Duitse provincie die werd bezet. De meesten van de 2,5 miljoen Oost-Pruisen ontsnapten tijdens een trektocht.

De verdrijving van de Duitsers uit Polen en verschillende Europese landen

De bevolkingen die onder de Duitse misdaden tijdens de oorlog hadden geleden waren belust op wraak. Aanvankelijk was deze populistisch en spontaan, maar al snel werden de zaken georkestreerd door de autoriteiten van de overwinnende en bevrijde landen: leger, politie en militie schoten in actie om de Duitsers weg te jagen. De eerste slachtoffers van de wrede uitzettingen waren

reeds in 1944 gevlucht voor de opmars van het Rode Leger en zijn bondgenoten. In het midden van de zomer van 1945 gingen dagelijks 5 000 Duitsers in ballingschap. Tijdens de marsen werden vrouwen geslagen, hun oorbellen afgerukt, hun ringen werden afgenomen, sommigen stierven en vrouwen werden herhaaldelijk verkracht. Honderden mensen, waaronder veel vrouwen en kinderen, werden in mei en juni 1945 geëxecuteerd, duizenden anderen werden uit Moravië, Silezië en

Pruisen verdreven. Dit was de bloedige opening van een tragische episode in de Europese geschiedenis die drie jaar zou duren en die volgens historicus Ray M. Douglas, auteur van een studie over dit onderwerp, 'de grootste gedwongen verplaatsing van de bevolking, misschien wel de grootste migratie in de geschiedenis van de mensheid' zou vormen.¹ Een bevolkingsoverdracht die 1,5 miljoen mensen zou doden en de geschiedenis van Europa voor lange tijd zou tekenen.

Duitsland zelf was sinds 1945 bezet door de geallieerden. Zij waren verantwoordelijk voor de aanpak van de naoorlogse periode en hebben in eerste instantie opvang moeten bieden aan de miljoenen Duitstalige burgers die uit Tsjecho-Slowakije, Hongarije, Polen waren weggevlucht. De rampzalige aard van de eerste uitzettingen kon de geallieerden niet ontgaan; zij zagen dagelijks duizenden mensen toestromen in een land waarvan ze de transport- en huisvestingscapaciteiten enkele maanden eerder methodisch hadden vernietigd. De politieke leiders (Winston Churchill, Jozef Stalin en Harry S. Truman) kwamen midden juli 1945 in Potsdam, nabij Berlijn, bijeen om de modaliteiten voor het toezicht op dit proces vast te leggen. In het algemeen duurde de uitzetting van de etnische Duitsers naar

het gebied ten westen van de Oder-Neissegrens tot 1949. In 1945 werden de voormalige Oost-Duitse gebieden (Silezië, Pommeren, Neumark en Oost-Pruisen) en de door Duitsland geannexeerde Poolse gebieden zoals het *Reichsgau* Danzig-Westpreußen en Wartheland bezet door het Rode Leger en het Poolse leger. De eerste uitzettingen werden uitgevoerd door de Poolse autoriteiten zonder te wachten tot de conferentie van Potsdam over hun lot zou beslissen. De Polen wilden vooral deze bevolkingsgroepen verdrijven om een zo etnisch homogeen mogelijk Polen te creëren. Bijna 1,1 miljoen Duitsers, waarvan de Slavische afkomst was geverifieerd, werden niet verjaagd. Toch kozen de meesten ervoor om zich in de jaren 1950 alsnog bij Duitsland aan te sluiten.

In 1944 had Hongarije nog een grote Duitse minderheid. De meeste van deze Duitsers waren in de 18^e eeuw aangekomen en waren samen met de Joodse bevolking degenen die heel wat bijdroegen aan het ontstaan van de Hongaarse stedelijke bourgeoisie. Tussen 1944 en 1948 verloor Hongarije echter meer dan de helft van zijn Duitse minderheid, met deportaties naar de USSR en geplande uitzetting naar bezet Duitsland. De maatregelen troffen zo'n 200 000 mensen. Interessant is dat Hongarije, een bondgenoot van

Duitsland tijdens de oorlog, deze maatregelen bepaald heeft. Op 29 december 1945 beval de Hongaarse Communistische Partij, toen in de regering, iedereen die zich bij de volkstelling van 1941 tot Duitser had verklaard of lid was geweest van de SS of een andere Duitse militaire organisatie, uit te wijzen. De plattelandsbevolking werd hierbij meer getroffen dan de stadsbevolking vanwege de behoefte aan geschoolde arbeidskrachten.

Het brutale verjagen van de Duitsers uit Tsjecho-Slowakije: de Odsun

In 1939 waren de nazi's Tsjecho-Slowakije binnengevallen ter annexatie van de Sudeten, een regio met een Duistalige minderheid. In de maanden na het einde van de oorlog vonden van mei tot augustus 1945 'wilde' uitzettingen van Duitsers plaats. Op 28 oktober 1945 riep de Tsjecho-Slowaakse president Edvard Beneš op tot de 'definitieve oplossing van het Duitse vraagstuk', die erin bestond de etnische Duitsers uit Tsjecho-Slowakije te verdrijven. De uitzettingen werden uitgevoerd op bevel van de lokale autoriteiten, meestal door groepen gewapende vrijwilligers. In sommige gevallen werden ze echter geïnitieerd of voortgezet met de hulp van het reguliere leger. Enkele duizenden mensen stierven

door geweld tijdens de uitzettingen en velen stierven aan honger en ziekte. De uitzetting, waartoe op de conferentie van Potsdam werd besloten, vond plaats van 25 januari 1946 tot oktober van dat jaar. Naar schatting 1,6 miljoen etnische Duitsers werden verbannen naar de Amerikaanse zone van wat later West-Duitsland zou worden. Naar schatting werden ook 800 000 mensen gedeporteerd naar de Sovjetzone (in wat Oost-Duitsland zou worden). De deportaties werden in 1948 beëindigd, maar niet alle Duitsers

waren gedeporteerd. Schattingen van het aantal niet gedeporteerde etnische Duitsers variëren van 160 000 tot 250 000.

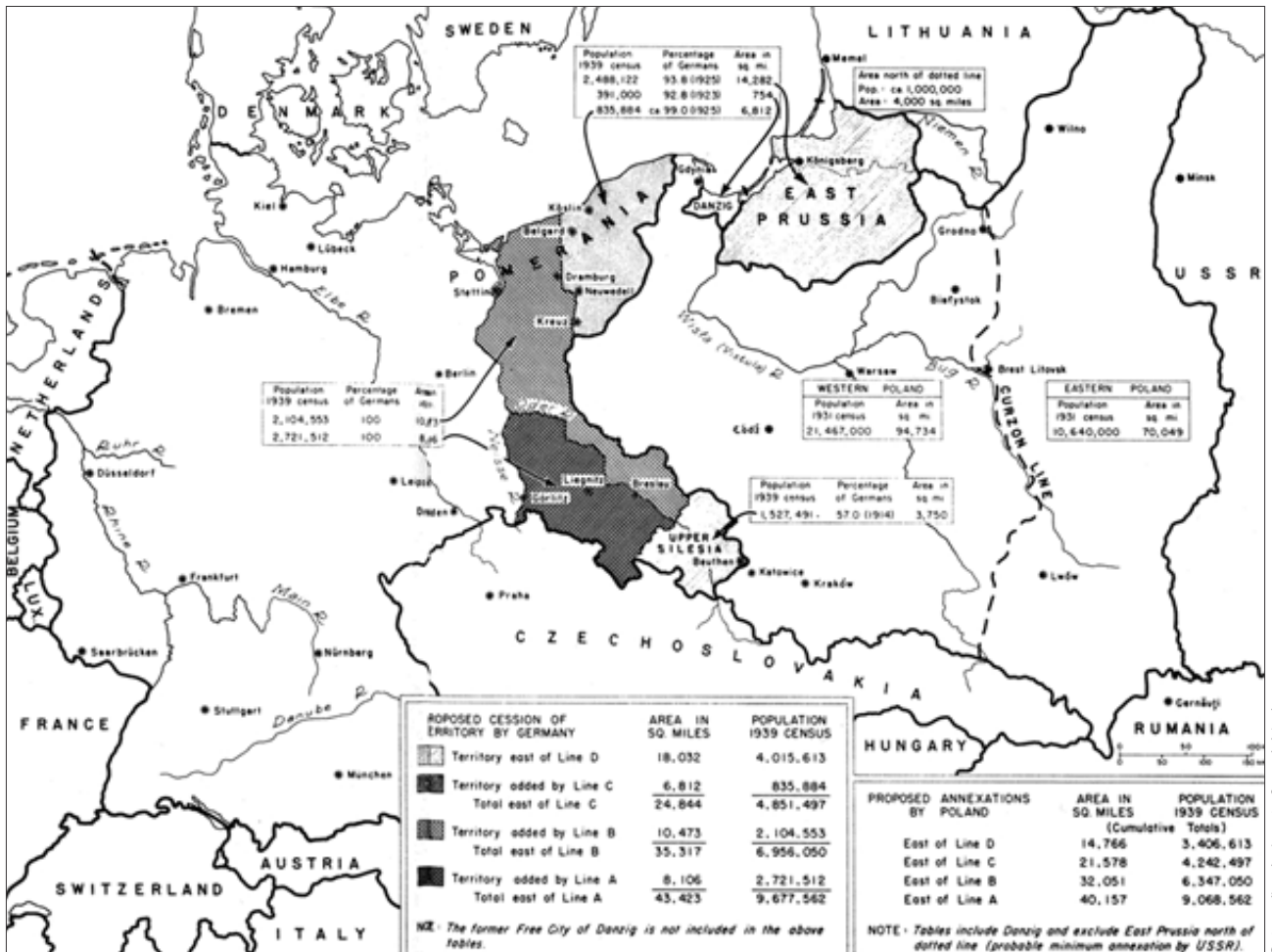
De uitwisseling tussen Poolse en Oekraïense burgers van 1944 tot 1947

Niet alleen burgers van Duitse afkomst waren bij de gedwongen volksverhuizingen betrokken. Op 9 september 1944, na de ratificatie van de nieuwe grens tussen Polen en de Sovjet-Unie, zoals besloten op de Jalta-conferentie, ondertekenden beide landen een over-

eenkomst die de uitwisseling van een half miljoen Oekraïners en ongeveer 1,1 miljoen Polen en Poolse Joden aan weerszijden van de Curzonlinie mogelijk maakte. (Meer info over de Curzonlinie: Sporen 29). Terwijl de centraal-oostelijke gebieden van de Sovjetrepublieken onveranderd bleven, breidden de meest westelijke delen van de SSR van Oekraïne en Wit-Rusland zich drastisch uit ten koste van de Tweede Poolse Republiek. De zogenaamde repatriëring betrof zowel de plattelandsbevolking als

Er werden tenten als vluchtelingenverblijf opgezet, zoals in het doorgangskamp Poggenhausen bij Hannover. Het was ontworpen voor 4 500 mensen. In werkelijkheid woonden hier tussen de 7 000 en 11 000 mensen in de zomer van 1946. ▼

© Amerikinisches Außenministerium.

De door de geallieerden gebruikte kaart om het aantal Duitsers te bepalen dat uit de Oost-Duitse gebieden zou moeten worden verdreven met behulp van verschillende grensscenario's (gebaseerd op de Duitse vooroorlogse volkstelling).

de inwoners van de provinciale hoofdsteden. Ongeveer 480 000 inwoners van Zakerzonia (ten westen van de Curzonelinie) werden zo ontheemd naar gebieden die nu deel uitmaken van Oekraïne en Sovjet Wit-Rusland. De overeenkomst bepaalde dat elk individu moest worden geregistreerd op basis van zijn of haar etnische afkomst, niet op basis van zijn of haar nationaliteit. Oekraïners die ten westen van de grens woonden, moesten zich bij de Poolse autoriteiten laten registreren, terwijl Polen die ten oosten van de

grens woonden, zich bij de Sovjet-NKVD (politieke politie) moesten laten registreren. Om de efficiëntie te waarborgen en om leeglopen te voorkomen, moeten dezelfde treinen de rondrit met vluchtelingen uit elk kamp maken.

Theorie en praktijk van het beleid inzake massaverplaatsing

Benjamin Sumner Welles (1892-1961), voormalig Amerikaans staatssecretaris en een goede vriend van president Roosevelt, schreef in 1944 al: 'We zouden van dit moment van wereldwijde

onrust moeten profiteren om bevolkingsoverdrachten te doen waar ze nodig zijn om verdere conflicten te voorkomen en zo mensen onder de regering te laten leven die ze willen, vrij van rasdiscriminatie'. In datzelfde jaar schreef hij *The Time for Decision*² waarin hij zijn voorstellen voor het einde van de oorlog uit de doeken deed. Deze omvatten wijzigingen in de grenzen van Duitsland om Oost-Pruisen over te brengen naar Polen en om de oostelijke grens van Duitsland uit te breiden met Duitstalige bevol-

kingsgroepen in het verre oosten. Vervolgens stelde hij voor om Duitsland in drie staten te verdeelen, die allemaal zouden worden opgenomen in een nieuwe Europese douane-unie. Een politiek verdeeld Duitsland zou worden geïntegreerd in een economisch samenhangend Europa.

De geschiedenis had echter al een paar keer aangetoond dat deze massaverplaatsingen zelden of nooit op een succes uitdraaiden. Van de ontheemding van de Armeense bevolking van Turkije in 1915 tot het Duits-Sovjet-pact van 1939, dat al 250 000 mensen had getroffen en vele slachtoffers had geëist, tot de Grieks-Turkse ramp van de jaren 1920: al deze episodes waren voldoende om het mislukken van het massale ontheemdenbeleid te benadrukken. Bevolkingsoverdracht werd door sommigen gezien als een remedie voor alle moeilijkheden die het gevolg waren van de uiteenlopende historische evolutie van 'naties' en 'staten'. Deze logica had ook na de Eerste Wereldoorlog een grote bijval, toen eeuwenoude multiculturele keizerrijken de plaats lieten aan op het eerste gezicht homogene natiestaten. Het lijden van de mensen werd in deze grootse volksverplaatsingen als een bijzaak beschouwd. De filosoof Bertrand Russell (1872-1970) vroeg zich terecht af: 'Zijn massadepor-

taties misdaden wanneer ze door onze vijanden in oorlogstijd worden begaan en gerechtvaardigde sociale aanpassingsmaatregelen wanneer ze door onze bondgenoten in vreedstijd worden georganiseerd?'

De verdrijvingen stopten, voor het merendeel, eind 1947, maar de gevolgen ervan, zowel voor Duitsland als voor de verdrijvende landen, waren lange tijd voelbaar: ontkende identiteiten, begraven herinneringen, demografische leegtes in bepaalde streken. In de meeste gevallen hadden de landen een 'vijfde colonne' uit de weg geruimd door de Duitse minderheden, en dus een potentiële vijand, uit hun regio te verbannen. Voor Hongarije ging deze uitleg echter niet op, aangezien deze staat gedurende het grootste deel van de Tweede Wereldoorlog aan de zijde van de nazi's stond. Hier was de directe invloed te voelen van de USSR op de binnenlandse politiek via de communistische partij die aan de macht was in Budapest. Door deze vluchtelingenstroom was de bevolking binnen wat van Duitsland overbleef met ongeveer 16%, oftewel 12,5 miljoen mensen, toegenomen.³ In 1950 telde Duitsland 68 377 000 inwoners, een cijfer dat bijna gelijk was aan dat van 1939, voor een gebied dat was gekrompen in vergelijking met de vooroorlogse grenzen. Zo kan dit rela-

tieve demografische evenwicht tussen 1939 en 1950, ondanks de verliezen als gevolg van de oorlog en de gedwongen verhuizingen vanuit het Derde Rijk, worden verklaard door de terugkeer naar Duitsland aan het einde van het conflict van bevolkingsgroepen van Duitse afkomst, die waren verdreven uit de verschillende Oost-Europese landen waar ze voor de oorlog hadden gewoond, en door het hoge geboortecijfer in Duitsland onder het naziregime, dat natalistische politieke maatregelen had genomen tussen 1933 en 1945. Zo was, samen met buitenlandse hulp, de basis gelegd voor het aankomende Duitse 'economische wonder'. ■

Frédéric Crahay

Directeur

Vzw Auschwitz in Gedachtenis

(1) Ray M. Douglas, *Orderly and Humane: The Expulsion of the Germans after the Second World War*, New Haven, Yale University Press, 2012, 512 p.

(2) Benjamin Sumner Welles, *The Time for Decision*, New York, Harper & Brothers, 1944, 431 p.

(3) Wacław Długoborski, *Zweiter Weltkrieg und sozialer Wandel: Achsenmächte und besetzte Länder*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1981, 388 p.

In deze rubriek geven we je beelden of teksten mee zonder commentaar. Stuur jouw kritische mening over de gegevens op deze pagina op naar georges.boschloos@auschwitz.be en verover een plaatsje op onze website www.auschwitz.be

NO COMMENT

DE CONFERENTIE VAN POTSDAM

Wat met het bevrijde Duitsland?

In februari 1945 kwamen Churchill (voor de UK), Roosevelt (voor de USA) en Stalin (voor de USSR) samen te Jalta. Wat hier besproken werd, zal tijdens de Conferentie van Potsdam grotendeels hernomen worden. ▲

Het offensief van de geallieerden woedde reeds maanden wanneer nazidictator Adolf Hitler eind april 1945 zich noodgedwongen neerlegt bij een nakende totale nederlaag. Om zich niet te moeten verantwoorden voor zijn begane misdaden tegen de menselijkheid pleegt hij zelfmoord in zijn bunker te Berlijn. Op 8 mei capituleert nazi-Duitsland. Voor de geallieerden, voornamelijk bestaande uit twee tegengestelde ideologieën (het liberaal-kapitalisme versus het communisme), valt met Hitlers zelfmoord de ultieme eindverantwoordelijke misschien wel weg, toch is de zaak nog niet beslecht. Nazi-Duitsland is verslagen, maar wat met het van het naziregime bevrijde Duitsland en zijn hoofdactoren?

De hoofdvraag voor de geallieerden luidt als volgt: Wat moet er nu met het verslagen (nazi-)Duitsland gebeuren? Wie zal vervolgd en berecht worden? Hoe dit land gaan verdelen en besturen op geopolitiek vlak? Deze vragen komen aan bod tijdens de Conferentie van Potsdam.

Meerdere malen zaten de geallieerden samen tijdens de oorlog om het verloop te bespreken. Deze legden ook de basis voor de eerste conferentie na de bevrijding van Europa, die in Potsdam plaatsvindt.

De Conferentie van Potsdam

Van 17 juli tot 2 augustus 1945 komen de grote overwinnaars van het verslagen nazi-Duitsland sa-

men in Potsdam, een stad op zo'n 30 km van Berlijn. In vergelijking met andere Duitse steden is Potsdam redelijk goed bewaard gebleven. Aangezien Franklin Roosevelt, na een slepende ziekte, op 12 april '45 overleden was, worden de VSA vertegenwoordigd door de (vice-)president Harry S. Truman. Voor het Verenigd Koninkrijk nam eerst *Prime Minister* Winston Churchill deel, maar na een verpletterende nederlaag van de Conservatieve Partij ten voordele van de Labour Party, wordt hij eind juli vervangen door Clement Attlee. Voor de USSR tekent Stalin aanwezig. Het doel van de Conferentie is overleggen hoe Duitsland geregeerd moet worden. De resultaten van de Conferentie van Potsdam zijn:

- het demilitariseren, denazificeren en het democratiseren van Duitsland.
- het organiseren van een proces zodat de grootste oorlogsmisdadigers berecht worden: vanaf november 1945 starten de Processen van Neurenberg.
- het indelen van Duitsland en Oostenrijk in vier gebieden, net als hun respectievelijke hoofdsteden.
- het bepalen van de (voortopige) nieuwe grenzen tussen Duitsland en Polen, de Oder-Neissegrens, en tussen Polen en de USSR.
- in samenhang met de nieuw te trekken grenzen: het 'repatriëren' onder 'menselijke omstandigheden' van de Duitsers die buiten de nieuw getrokken grenzen leven.

- het bepalen van herstelbetalingen voor Duitsland. Dit zou onder andere gebeuren door aanspraak te maken op Duitse eigendommen, industriële producten en Duitse werkkrachten. Tot 1949 moet de Duitse industrie ontmanteld worden.
- het bespreken van de overgave van Japan. De Amerikanen hebben de Japanners een ultimatum gesteld: een totale overgave ofwel volledig verwoest worden.

Churchill ziet evenwel enig voordeel in het feit dat het Amerikaans leger thans over een atoombom beschikt, aangezien – en dit anders dan tijdens de Conferentie van Jalta – de VSA de USSR niet

meer nodig heeft in de strijd tegen Japan.

Doordat Churchill van het politieke wereldtoneel verdwenen was, wordt er nog maar weinig tegenwicht geboden tegen Stalin. Winston Churchill spreekt over de kloof tussen het Oosten en het Westen. Dit zal uitmonden in het optrekken van het IJzeren Gordijn (en uiteindelijk in de Koude Oorlog). Om die reden werd niets van de Conferentie van Potsdam geofficialiseerd ... ■

Johan Puttemans

Pedagogisch coördinator
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Onder andere de denazificatie van het verslagen Duitsland werd besproken door de vertegenwoordigers van de Geallieerde krachten: Attlee voor het Verenigd Koninkrijk, Truman voor de Verenigde Staten van Amerika en Stalin voor de Sovjet-Unie. ▼

© Alle rechten voorbehouden

Ethische reflecties:

- Werden volgens jou de juiste zaken besproken?
- Welke punten hadden meer, en welke minder, ter sprake gebracht moeten worden?
- Mogen de overwinnaars steeds het laatste woord hebben in een beslissing?

NIEUWE GEOGRAFISCHE LIJNEN IN EUROPA

De Oder-Neissegrens, een conflictgrens tot de jaren 1990.

Op de Conferentie van Potsdam werd de nieuwe grens tussen Duitsland en Polen vastgelegd. Als gevolg van het nieuwe conflict tussen het kapitalistische Westen en het communistische Oosten, werd de Conferentie nooit afgerond met een officieel vredesverdrag. Door de Koude Oorlog werden de voorlopige bezettingszones niet verder besproken.

De twee rivieren, de Oder en de Neisse, vormen de huidige grenzen tussen de Bondsrepubliek en de Republiek Polen. Haar oorsprong ligt weliswaar in een ver verleden.

De Conferentie van Potsdam (zie rubriek 'klasreflectie' in dit nummer op p. 18), waarop werd beslist welke de nieuwe grens tussen Duitsland en Polen ging worden, was – ten gevolge van het in 1945 opgetrokken IJzeren Gordijn en het daaraan verbonden conflict tussen het kapitalistische Westen en het communistische Oosten – echter nooit geëindigd in een officiële vredesconferentie en -verdrag. De voorlopige bezettingszones zouden er verder besproken moeten geweest worden, maar door de aanvang van de Koude Oorlog viel dit in duigen. De nieuwe oostelijke Duitse grens, en de nieuwe westelijke Poolse grens, werd bepaald door de rivieren Oder en Neisse. Pas begin van de jaren 1990 zou deze grens officieel erkend worden.

Een eeuwenlang conflictgebied

Na de Eerste Wereldoorlog volgde het Verdrag van Versailles. Dat betekende voor de toekomstige Weimarrepubliek een gebiedsrestrictie van ongeveer één tiende van het grondgebied ten tijde van het Duitse keizerrijk. Het betrof het gebied dat anderhalve eeuw voordien geannexeerd werd na de Poolse Delingen (zie rubriek 'klasreflectie' in Sporen van Herinnering nr. 27, maart 2018). De Tweede Republiek Polen was gebaseerd op de histori-

© C. Luigg. Cc-by-sa-2.0-de

De Ministers van Buitenlandse Zaken van de USSR en nazi-Duitsland ondertekenen het non-agressiepact tussen beide landen en verdelen hierbij het te veroveren Polen. Na de oorlog wenst Stalin zijn greep op het door de USSR veroverde Poolse gebied niet te verliezen.

sche grenzen van Groot-Polen van vóór 1772. Etnische conflicten heersten er al geruime tijd.

Tijdens de Conferentie van Teheran (november 1943) beslisten de geallieerden dat Duitsland beduidend verkleind moest worden. Wanneer de oorlog vorderde in het voordeel van de drie geallieerde landen, leverde de Conferentie van Jalta (februari 1945) een veel concreter beeld op van de naoorlogse Europese toekomst. Stalin, die zijn hand had kunnen leggen op Oost-Europa sinds het von Ribbentrop-Molotovpact, zag een teruggave van die landen na een overwinning op nazi-Duitsland niet zitten. De Sovjetleider wenste zijn greep op die landen te behouden. Om die reden werd dan ook al de Oder-Neissegrens voorgesteld als de nieuwe oostelijke Duitse grens, waarbij Polen westwaarts zou opgeschoven worden.

De Oder-Neissegrens, een gevolg van de Tweede Wereldoorlog

De door de geallieerden vastgelegde grens tussen Duitsland en Polen is een direct gevolg van Duitslands verlies van de Tweede Wereldoorlog. De twee rivieren hebben in het verleden al een belangrijke rol gespeeld tussen beide naties. De Oder-Neissegrens (in het Duits aangeduid met 'Oder-Neiße-Grenze' en in het Pools 'Granica na Odrze i Nysie')

© National Archives & Records Administration.

neemt vanaf de jaren 1940 weer een cruciale rol op zich.

Na 8 mei 1945 dient een vredesverdrag opgesteld te worden. Ter voorbereiding houden de geallieerden te Potsdam de eerste conferentie in vredetijd. Het vredesverdrag zal er echter nooit komen, zoals hoger vermeld. Duitsland verliest circa één vierde van haar oppervlakte. Deze nieuwe en willekeurig getrokken grens brengt evenwel één van de grootste

volksverhuizingen die de mensheid ooit gekend heeft met zich mee. (De grote volksverhuizing na de Tweede Wereldoorlog zal behandeld worden in Sporen nr. 38). In het westen van het 'nieuwe' Polen, dat voorheen Duits ingelijfd grondgebied was, zijn de thans vreemde inwoners ongewenst. (Etnische) Duitsers worden over de Oder-Neissegrens gezet zodat voor de uit het Oosten uitgeweken Polen ruimte kan worden ge-

Tijdens de Conferentie van Potsdam (juli – augustus 1945), waarbij Churchill (die later vervangen wordt door Attlee), Truman en Stalin deelnemen, wordt de Oder-Neissegrens, weliswaar officieus, vastgelegd.

© Alle rechten voorbehouden

creëerd. Ongeveer één miljoen 'Duitse staatsburgers' (de nationaliteit die ze in 1939 hadden) die kunnen bewijzen dat ze etnische Polen zijn, kunnen het Poolse staatsburgerschap aanvragen na een examen te hebben afgelegd, waarbij ze o.a. bewijzen een Pools dialect te kennen.

Het probleem dat zich voor de Polen stelt, is hun nieuwe oostelijke grens; deze is thans bij de Sovjet-Unie bijgevoegd. Het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten van Amerika zijn oorspronkelijk gekant tegen de grote invloed van de Sovjet-Unie in Oost-Europa en de door Stalin getrokken grens tussen Polen en de USSR. Een definitief verdrag komt er echter nooit en dus wordt deze grens ook niet erkend. Na verloop van tijd leggen de Britten en de Amerikanen zich hierbij neer; in september 1945 is een communistische regering aan de macht gekomen in Polen en die gaat de grens wel

aannemen door een bilateraal akkoord te sluiten met de Sovjet-Unie. Dit bevestigen ze in juli 1950 tijdens het Verdrag van Zgorzelec. De sinds het begin van de Tweede Wereldoorlog in Londen verblijvende Poolse regering in ballingschap weigert de westelijke grens – aan de Oder en de Neisse – te erkennen aangezien ze zo aangeven dat ze het voormalig oostelijk gebied van de Tweede Republiek Polen zullen verliezen ten voordele van de USSR. Men mag niet vergeten dat steden zoals Wilno (de hedendaagse Litouwse hoofdstad Vilnius) en Lwów (heden het Oekraïense L'viv) Pools waren ... Polen die in het voormalige Oost-Polen leefden krijgen de keuze om Sovjetstaatsburger te worden of naar het nieuwe Polen gestuurd te worden.

Op 9 november 1989 valt de Muur van Berlijn en dit geeft aanleiding

tot de Hereniging van het DDR (Duitse Democratische Republiek of Oost-Duitsland) en de BRD (Bondsrepubliek Duitsland of West-Duitsland). De Bondsrepubliek Duitsland gaat akkoord met de Oder-Neissegrens in september 1990 met het 'Twee-plus-vierverdrag' (West- en Oost-Duitsland enerzijds en de VSA, USSR, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk anderzijds). Als tegenprestatie dienen de vier laatstgenoemde landen de hereniging van de 'Duitslanden' te erkennen. De Oder-Neissegrens wordt pas bevestigd in januari 1992 na het Verdrag van de Goede Buren (*Deutsch-Polnischen Nachbarschaftsvertrag*). Tegenwoordig zijn het nog enkel extreemrechtse partijen, zoals de NPD, die deze grens willen opheffen ...

Johan Puttemans
Pedagogisch coördinator
Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Naam en voornaam

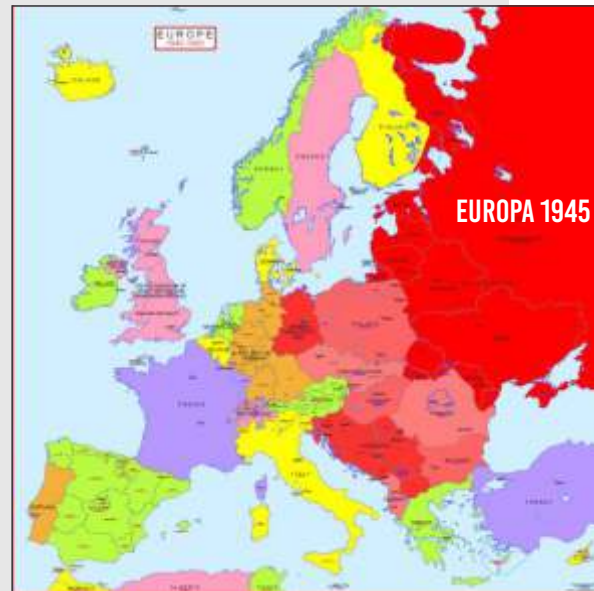
Klas / Vak

Doelgroep: 3^e (en 4^e) graad, ongeacht de onderwijsvorm. Vakken: aardrijkskunde, Geschiedenis, PAV, MaVo.

Opdracht: analyseer beide kaarten

© www.alternatehistory.com/wiki/

© www.euratlas.net/history/hisatlas/europe/

Het artikel 'vraagstuk' beschrijft de nogal woelige ontstaansgeschiedenis van de huidige Oost-Duitse/West-Poolse grens.

Beschrijf wat je in het oosten van Polen ziet (dat grenst met west-USSR).

Specificeer volgende landen/regio's:

- Litouwen (en de andere twee Baltische Staten: Estland en Letland)

- Wit-Rusland

- Oekraïne

Facultatief:

- Roemenië

- Bulgarije

- De Balkanstaten

Zoek (voor één, meerdere of alle landen) op hoe zij zijn overgegaan in een communistisch regime.

Wat zijn de onderlinge overeenkomsten en de verschilpunten?

Opmerkingen leerkracht

SPOREN VAN HERINNERING

is een driemaandelijks uitgave van
vzw Auschwitz in Gedachtenis

www.auschwitz.be

LINKEN EN HERINNEREN

Een wedstrijd rond burgerzin voor de derde graad van het secundair onderwijs.

Elk jaar organiseert Stichting Auschwitz een wedstrijd in de scholen van de Vlaamse Gemeenschap. We willen alle leerlingen van de derde graad secundair onderwijs betrekken, ongeacht het type.

De wedstrijd staat open voor alle netten en onderwijsvormen en heeft als doel leerlingen te laten nadenken over burgerzin. Het te behandelen thema houdt niet noodzakelijk verband met het verleden van de kampen of de genocide, maar kan ook betrekking hebben op actuelere thema's zoals intolerantie, racisme, democratische waarden of burgerschap. Het spreekt vanzelf dat deze wedstrijd kan ingepast worden in heel uiteenlopende vakken. Als werkvorm kan gekozen worden uit een tekst (verhandeling, gedicht) of een werk met een andere creatieve invalshoek (foto, film, beeld, maquette, schilderij, toneel, muziek, straatproject, ...).

Informatie en inschrijving:
info@auschwitz.be

Met onze graffiti willen we aantonen dat niet alle kinderen de vrijheid krijgen om te kiezen wat er met hen gebeurt. Het spelende kind of het kind dat mee in oorlogsgeweld terecht komt ... kinderen die hun vrijheid afgepakt wordt om opgeleid te worden tot kindsoldaat ...
Hélène De Rudder en Eline Van Ginderen

Elk jaar kiezen onze Commissie voor Onderwijs en Vorming en onze Franstalige pedagogische commissie beurtelings een thema waarrond de leerlingen van de vijfde en zesde jaren van het secundair onderwijs een literair of artistiek werk mogen inzenden. Er wordt gevraagd om de uitvoering van de deze werken te plannen rond 27 januari, herdenkingsdag van de bevrijding van Auschwitz. Er worden door een onafhankelijke jury zes laureaten gekozen. De gekozen winnaars worden uitgenodigd kosteloos deel te nemen aan onze vijfdaagse studiereis naar Auschwitz.

Het thema voor 2019-2020 was: 'Kwetsbare Vrijheid'

De winnende scholen voor 2019-2020 zijn:

GO! Atheneum – Mariakerke

Groepswerk

TechnOV – Vilvoorde

Groepswerk

Mosa RT – Maaseik

Groepswerk

Sted. Lyc. Cadix – Antwerpen

H. De Rudder/E. Van Ginderen

Sted. Lyc. Cadix – Antwerpen

M. Jaspers

GO! Atheneum – Denderleeuw

P. Pots

CONTACTGEGEVENS

vzw Auschwitz in Gedachtenis - Stichting Auschwitz
 Wolstraat 17/Bus 50 - 1000 Brussel

Tel.: 02/5127998
 Fax: 02/5125884

info@auschwitz.be
www.auschwitz.be

Eindredactie: Henri Goldberg
 Hoofdreductie: Frédéric Crahay, Johan Puttemans
 Redactiesecretaris: Georges Boschloos
 Redactiecomité: Dirk Lagast, Marjan Verplancke, Dimitri Roden, Eva Verstraelen, Catherine Morel
 Vertaling van de teksten uit het Frans: Rudy Trulleman
 Graficus: Georges Boschloos
 Drukker: EVM Print

Met steun van:

